

NORDISKA
MUSEETS
FORSKARSKOLA

Utvärderingsrapport

NORDISKA MUSEETS FORSKARSKOLA

Utvärderingsrapport

Lektor Lene Otto, Köpenhamns universitet
Professor Nils Erik Villstrand, Åbo Akademi

December 2008

S tyrelsen för Riksbankens Jubileumsfond (RJ) beviljade år 2001 docent Sten Rentzhog 25 miljoner kr till ett forskarutbildningsprogram för museianställda. Programmet knöts administrativt till Nordiska museet med namnet Nordiska museets forskarskola. Vitterhetsakademien beslutade följande år att delta i satsningen genom att tillskjuta medel till en doktorandtjänst. Verksamheten har letts av en styrgrupp, med Sten Rentzhog som ordförande. Fil.dr Ulrich Lange har varit forskarskolans koordinator. Doktorandtjänster har utlysts år 2002 och 2005, och lockat drygt 90 sökande. 13 doktorander har antagits till forskarskolan, varav hittills 8 har disputerat (januari 2009).

RJ och Vitterhetsakademien verkar huvudsakligen inom akademisk grundforskning. Men båda har också funnit det nödvändigt, inte minst beroende på avsaknaden av initiativ från statliga forskningsfinansiärer, att söka skapa nya vägar mellan humanistisk grundforskning och praktisk verksamhet inom näraliggande områden. Nordiska museets forskarskola är ett viktigt försök som man kan vinna lärdom av. Redan under forskarskolans verksamhet har RJ och Vitterhetsakademien gemensamt beslutat att ta ett ytterligare initiativ, genom att åren 2006-08 inrätta tjugo postdoktorala tjänster med s.k. tenure track vid myndigheter inom ABM-sektorn.

I april 2008 beslutade RJ och Vitterhetsakademien att låta utvärdera Nordiska museets forskarskola. Uppdraget gavs till Lene Otto, docent i etnologi vid Köpenhamns universitet och Nils Erik Villstrand, professor i nordisk historia, Åbo Akademi. Utvärderingen genomfördes under hösten 2008 och överlämnades till uppdragsgivarna den 17 december 2008.

Å finansierarnas vägnar vill vi varmt tacka utvärderarna för ett väl utfört arbete. Deras övergripande bedömning är mycket uppskat-

tande, men de anför även flera kritiska synpunkter, till vägledning för ev. fortsatta insatser inom ett viktigt verksamhetsfält. De diskuterar på ett konstruktivt sätt grundläggande frågor om hur man långsiktigt ska kunna stärka och säkra forskarkompetensen vid minnesinstitutionerna. De utvecklar tankar om ett kritiskt och mera aktivt nyttjande av deras samlingar och hur man kan befrämja mobiliteten mellan å ena sidan universitet och högskolor å andra sidan museerna. Här behövs enligt utvärderarna mera aktiva insatser, ekonomiskt stöd och nytänkande från inte minst de statliga finansierarnas sida. Från RJs och Vitterhetsakademiens sida konstaterar vi därför med glädje att regeringen i forskningspropositionen (Prop. 2008/09: 50) i positiva ordalag uppmärksammat såväl Nordiska museets forskarskola som våra satsningar på karriärtjänster inom ABM-sektorn. Regeringen ger Vetenskapsrådet i uppdrag att stödja forskningen inom kulturarvsområdet och ger rådet särskilda medel till detta. Stafetten förs sålunda vidare, vilket vi ser som mycket positivt!

Mats Rolén

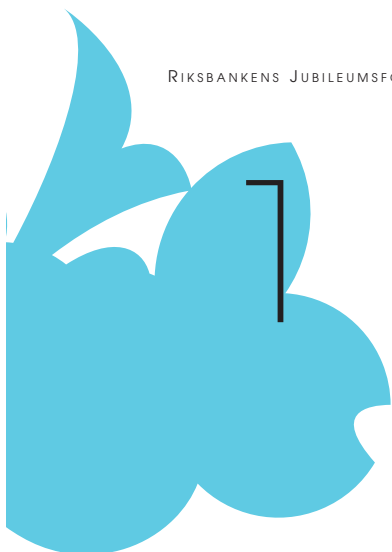
Forskningsdirektör

Riksbankens Jubileumsfond

Erik Norberg

Sekreterare

Kungl. Vitterhetsakademien

Utvärderarnas uppdrag

Nordiska museets forskarskola för anställda vid museer och kulturmiljövärdens organisationer inledde sin verksamhet år 2001 och avslutade sitt arbete vårterminen 2008. Den bärande idén i den nationella forskarskolan var att ge museianställda möjlighet att i tjänsten avlägga en doktorsexamen vid något universitet i Sverige.

Vi undertecknade, lektor Lene Otto från Köpenhamns universitet och professor Nils Erik Villstrand från Åbo Akademi har utsetts att som två nordiska experter utvärdera forskarskolans verksamhet. Enligt de direktiv vi erhållit (2008-05-14) skall vi beskriva och analysera:

- bakgrunden till forskarskolan, målformuleringen och de organisatoriska ramarna för forskarskolans verksamhet
- de ekonomiska förutsättningarna
- antagningen
- studie- och arbetssituationen för doktoranderna
- jämställdheten mellan män och kvinnor samt hur social och etnisk mångfald iakttagits och främjats
- infrastrukturen
- forskarskolans kursverksamhet
- skolans seminarie- och konferensverksamhet
- handledningen samt forskarskolans sätt att organisera avhandlingsarbetet
- samverkan och internationalisering
- kvalitetssäkringen och utvecklingen av kvaliteten i forskarutbildningen
- genomströmningen
- arbetsmarknadssituationen för skolans doktorander och uppföljningen efter examen
- etableringen av forskningsmiljöer och nätverk ur ett resultatperspektiv
- avhandlingarna och deras kvalitet
- eventuella planer på fortsatt verksamhet.

Utvärderingen skall utmynna i en sammanfattande analys av forskarskolans verksamhet med fokus på följande omständigheter:

- måluppfyllelse
- starka sidor eller möjligheter
- goda exempel som kan framhållas
- svaga sidor och problem
- förändringar som ter sig angelägna inför framtiden
- hur skolan uppfattats av de lärosäten som varit involverade i samarbetet
- hur man reagerat på eller uppfattat forskarskolan i andra relevanta miljöer
- forskarskolans framgångsfaktorer
- betydelsen av finansierarnas deltagande.

Vi har använt oss av skriftligt material som särskilt forskarskolans koordinator fil.dr Ulrich Lange tjänstvilligt har försett oss med. Vi utarbetade frågescheman för självvärdering som vi ville ha besvarade per e-post senast den 8 oktober 2008. De riktades i till gruppen anpassade versioner till ledningsgrupp, handledare, arbetsgivare och doktorander. Följande antal svar lämnades in: ledningsgrupp 2, handledare 10, arbetsgivare 10 och doktorander 13. Doktoranderna erbjöds möjligheten att besvara frågorna anonymt.

Den bild det skriftliga materialet och särskilt självvärderingarna gav bildade en god grund när vi i Stockholm den 24 och 25 september mötte representanter för skolans ledning, handledare, arbetsgivare och doktorander i välbesökta möten, var grupp för sig. Den 20 och 21 oktober kunde vi diskutera forskarskolan med representanter för finansierarna samt den 20 september intervjua Nordiska museets ledning om frågor kring förvaltning och ekonomi. Den 22 oktober besökte vi Upplandsmuseet i Uppsala där vi hade möjlighet att samtala om forskarskolan med representanter för museet och lärosätet (Uppsala universitet, Ekonomisk historiska institutionen) och två doktorander.

Vid planeringen och genomförandet av vårt arbete har forskningsdirektör Mats Rolén, Riksbankens jubileumsfond, aktivt bistått oss i det praktiska. Enligt vår bedömning ger den insamlade informationen oss en tillräcklig grund för en utvärdering utgående från gällande direktiv.

Inrättandet av forskarskolan

Avsikten med Nordiska museets forskarskola var att erbjuda forskarutbildning till en grupp anställda vid museerna så att de efter fem år av arbete, 20 % på deras arbetsplats och 80 % egen forskning, kunde avlägga svensk doktorsexamen med en publicerad avhandling. Gruppen består i sin helhet av 13 fullt finansierade doktorander, 11 finansierade av Riksbankens jubileumsfond (antagna 2002) och 2 av Vitterhetskademien (antagna 2005). Forskarskolan skulle vidare på längre sikt bidra till att det fanns fler personer i chefsställning med forskarutbildning på landets museer.

Forskarskolan har varit organiserad med en styrgrupp bestående av Christina Mattsson, styresman, Nordiska museet; Janken Myrdal, professor, Sveriges lantbruksuniversitet; Sten Rentzhog, tidigare lantsantikvarie, Jämtlands läns museum (ordf.); Mats Rolén, forskningsdirektör, Riksbankens jubileumsfond; Ulf Sporrang, professor, Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien; Birgitta Svens-

son, professor, Institutet för folklivsforskning och Eva Österberg, professor, Lunds universitet. Den ursprungliga intentionen var att det i ledningsgruppen skulle ingå två representanter från universiteten (handledare). Detta förverkligades emellertid aldrig och någon orsak till detta har inte angetts. Denna avsaknad av en formaliserad kontakt med universiteten samt det faktum att också lokalmuseerna saknat representation i styrgruppen (särskilt efter Rentzhogs pensionering) kan kanske förklara att forskarskolan har blivit kritiserad för att ha levt ett något isolerat liv i Stockholm.

Den dagliga ledningen har handhåfts av en arbetsgrupp bestående av skolans sekreterare, forskarsassistent Ulrich Lange tillsammans med Janken Myrdal och Sten Rentzhog, samt senare också Birgitta Svensson som inte formellt men nog i praktiken från starten varit en medlem. Den sistnämnda omständigheten har vi inte fått någon förklaring på. Arbetsgruppen har särskilt under de tre första åren sammankommit regelbundet och utåt uppträtt enigt. Gruppen har därtill planlagt och genomfört kurserna. Nordiska museet har varit huvudman för forskarskolan.

Bakgrunden till inrättandet av Nordiska museets forskarskola var en allmän brist på forskarutbildad personal vid landets museer. Tillståndet har beskrivits som ett generellt kompetensunderskott inom museisektorn. Problemet är ”tvåfaldigt: bristande forskarproduktion samt minskad sektorsforskning.” (Mattsson, Flygare och Zipsane 2007: 2).

Tidigare hade flertalet anställda på museerna en doktorsexamen, forskningen var en integrerad del av verksamheten vid museerna som uppfattades som forskningsinstitutioner. Som exempel kan nämnas att de flesta landsantikvarier och omkring hälften av länsantikvarierna på 1970-talet var disputerade, men att många anställda nu har en examen på C- eller D-nivå (4-5 års studier, men inte inom ett museiämne). Ofta saknar även museicheferna doktorsexamen. År 2000 var 4 % av den museifackliga personalen forskarutbildad; av dem var inemot hälften anställd på tre museer, medan sju läns museer var helt utan personal med forskarutbildning (Eivergård & Falkdalen 2007:4). Förhållandet får sin förklaring av att det inte längre finns något krav på att den museifackliga personalen skall ha forskarutbildning, men problemet förefaller vara störst inom nyare tids kulturhistoria. I kontrast till detta finns det relativt många disputerade inom arkeologi och konstvetenskap, och avståndet mellan forskningen inom museerna och vid universiteten förefaller i fråga om dessa discipliner vara mindre. Forskarskolan har därför fokuserat på nyare tids kulturhistoria vid valet av doktorandprojekt och i uppläggningsen av skolans kurser.

Bland de personer som vi fört samtal med råder en stor enighet om att museets arbete i en högre utsträckning bör vara forskningsbaserat samt att museer och universitet forskningsmässigt bör stå i bättre kon-

takt med varandra. Inom museivärlden råder en utbredd konsensus om att kunskap om samlingarna och forskning om dem är en förutsättning för utställningsverksamheten och att dessa två aktiviteter inte kan eller får vara från varandra separerade funktioner. Mot den bakgrunden skulle möjligheten till forskarutbildning erbjudas museianställda med några års erfarenhet av att arbeta inom museisektorn.

En annan avsikt med forskarskolan har varit att återupprätta förbindelsen mellan universitets- och museiforskningen. Det övergripande målet har varit en större dialog och tätare växelverkan snarare än ett direkt samarbete kring forskarutbildning samt på sikt också större gemensamma forskningsprojekt. Ett samarbete av det förstnämnda slaget har uppfattats som svåruppnåeligt då forskarutbildningen vid universitetet normalt är baserad på heltidsstudier och det av den orsaken inte är möjligt att kombinera en doktorandtjänst med yrkesarbete.

En enkät till alla länsmuseer, några större kommunala museer, alla länsstyrelser, två centralmuseer och Riksantikvarieämbetet inför etablerandet av forskarskolan gav vid handen att 110 personer hyste ett intresse av en forskarutbildning. Det visade sig att 77 % av dem som hade ett intresse av forskarskolan tidigare hade varit inskrivna vid ett universitet som forskarstuderande. Intresset var störst på de stora universitetstyperna som Göteborg, Lund, Stockholm och Uppsala. Fackligt fördelade sig intresset på ämnen som agrarhistoria, arkeologi, historia, konsthistoria, kulturgeografi och medeltidsarkeologi. I den slutliga urvalsprocessen lades vikt vid att ansökningarna var museiorienterade, ämnesmässigt och/eller baserade på material i museala samlingar. De skulle däremot inte vara "museologiska"¹⁾ (d.v.s. reflektiva i förhållande till museernas roll i samhället). Den geografiska och ämnesmässiga spridningen skulle vara så stor som möjligt, och två doktorander skulle inte få komma från samma museum.

Vi har noterat att det också har funnits en uttalad önskan att ge vissa, litet bortglömda teman ny lyskraft. Det gäller särskilt ämnesområden som byggnader, landskap, textilier och folklöre. Detta har medfört att avhandlingsämnena har kritiserats för att vara för traditionella. Motargumentet till denna kritik är att det inte är ämnena utan frågorna, teorierna och metoderna som representerar en ny form av museiforskning. Som exempel kan nämnas att Maths Isacson fäster vikt vid att det i de utvalda avhandlingsprojekten ställs andra frågor till museisamlingarna än de traditionella i vilka fokus var på föremål samt byggnaders material, form och funktion. De nya frågorna är mera hermeneutiska till sin karaktär och handlar om historiebruk, mentaliteter och människors

¹⁾ Forskarskolans arbete har därtill präglats av en både intern och extern diskussion, bland annat i medierna, om vad museiforskning är eller bör vara. Initiativtagarna till skolan höll före att museiforskningen skall ha sin utgångspunkt i samlingarna, se nedan.

konstruktion av epoker eftersom den materiella kulturen innehåller avtryck av kulturer, liv, tid, tänkesätt och mellanmännsliga relationer. (Tvärsnitt 2006:43)

Från debatten kan man sluta sig till att personer med anknytning till forskarskolan är eniga om att museiforskning skall

- forska i museernas egna samlingar för att det skall var möjligt att inleda en forskningsbaserad insamling i motsats till en passiv
- göra museernas materiella källmaterial användbart i forskningen och öppna ögonen för museisamlingarnas potential som historiskt källmaterial
- förmedla forskningsresultaten på samma sätt som inom universitetsforskningen, d.v.s. i avhandlingar och artiklar i internationella tidskrifter (inte i exempelvis utställningar)

Sammanfattningsvis har forskarskolan till sin organisering varit funktionell och effektiv och man har tagit väl hand om doktoranderna. Enligt handledarnas uppfattning har doktoranderna fått mer uppmärksamhet än de flesta i motsvarande situation. Det enda problemet som doktoranderna enligt dem haft är att de har erbjudits för många miljöer att integrera sig i. Å andra sidan har de varit tvungna att välja, att höra till två miljöer har varit stressande och svårt att hantera. Strukturen har medfört att alla har upplevt ”frånvaro” från någon av de andra parterna.

Det framgår av självvärderingarna att i synnerhet forskarskolans startskede präglades av interna motsättningar och att man satte ned mycket arbete på att hitta en god form och en funktionell intern arbetsfördelning. Detta är kanske orsaken till att det har förekommit en del kritik enligt vilken forskarskolan i avsaknad av utåtriktade aktiviteter kommit att framstå som alltför intern och anonym (Eivergård & Falkdalen 2007: 8). Samtidigt har flera påpekat att forskarskolan under perioden har förvärvat sig synnerligen god renommé i såväl universitets- som museivärlden.

Doktoranderna

Som ett resultat av den första utlysningen inkom 77 ansökningar till doktorandtjänsterna och Forskarskolan antog under våren 2002 elva av dem som doktorander med början den 1 september 2002. Genom omfördelningar i budgeten och tack vare att Riksbankens jubileumsfond och Kungliga Vitterhetsakademien beviljade ytterligare bidrag kunde styrgruppen utlysa ytterligare två doktorandtjänster om fem år med start den 1 januari 2005. Till de två tjänsterna inkom 26 ansökningar och av dem sökte nio en andra gång. Det betyder att ledningsgruppen tog emot och bedömde sammanlagt 94 ansökningar.

Söktrycket var således tillfredsställande stort. Informationen om att en forskarskola skulle upprättas och om själva utlysningen var av ansökningarna och de synpunkter som doktoranderna lämnat utvärderarna att döma tillräckligt omfattande och gavs i så god tid att den som var intresserad av forskarstudier hade en god möjlighet att formulera en genomtänkt plan, knyta kontakter med ett lärosäte samt diskutera planen med sin kommande handledare. Redan den enkät som genomfördes när skolan planerades gav de museianställda en antydning om att en satsning på att höja de museianställdas vetenskapliga kompetens var att vänta. Informationen om att en möjlighet till forskarstudier kanske skulle öppna sig spreds också genom informella kontakter mellan museianställda.

Till ansökan fogades en forskningsplan som uppgjorts i samråd med handledaren och som omfattade högst tre sidor samt ett yttrande om planen av handledaren. I evalueringsarbetet har vi inte bekantat oss med forskningsplaner utarbetade av sådana som inte antogs som doktorander. Avhandlingsämnet för de sökande som antogs har ofta anknytning till deras arbetsuppgifter. För andra hade författandet av en C- eller D- uppsats väckt intresset för avhandlingens tematik. En del av doktoranderna nämner att de uppmuntrades att söka av någon av sina chefer med vilken planen också diskuterades.

De doktorander som valdes, deras arbetsplats, lärosäte och handledare framgår av det följande:

Anders Franzén

Antikvarie vid Jönköpings läns museum, Jönköping.

Doktorand vid Göteborgs universitet, institutionen för miljövetenskap och kulturvård.

Huvudhandledare: Adj. professor Bengt OH Johansson.

Eva Gustafsson

Antikvarie vid Vänermuseet, Lidköping. Doktorand vid Sveriges lantbruksuniversitet, Ultuna, institutionen för naturvårdsbiologi.
Huvudhandledare: Docent Tommy Lennartsson.

Ritwa Herjulsdotter Andersson

Antikvarie vid Alingsås museum. Doktorand vid Göteborgs universitet, etnologiska institutionen.
Huvudhandledare: Professor Birgitta Skarin-Frykman.

Kristina Jonsson

Antikvarie vid Stiftelsen Kulturmiljövård Mälardalen, Västerås.
Doktorand vid Stockholms universitet, institutionen för arkeologi och antikens kultur.
Huvudhandledare: Professor Anders André.

Bo Larsson

Antikvarie vid Upplandsmuseet, Uppsala. Doktorand vid Uppsala universitet, ekonomisk-historiska institutionen.
Huvudhandledare: Professor Maths Isacson.

Jesper Larsson

Bitr. länsantikvarie vid länsstyrelsen i Jämtland, Östersund.
Doktorand vid Sveriges lantbruksuniversitet, Ultuna, avdelningen för agrarhistoria.
Huvudhandledare: Professor Janken Myrdal.

Marianne Larsson

Intendent vid Postmuseum, Stockholm. Doktorand vid Stockholms universitet, etnologiska institutionen.
Huvudhandledare: Professor Birgitta Svensson.

Björn Olofsson

Antikvarie vid Jämtlands läns museum, Östersund. Doktorand vid Umeå universitet, konstvetenskapliga institutionen.
Huvudhandledare: Professor Roland Spolander.

Patrik Olsson

Antikvarie vid Regionmuseet i Kristianstad. Doktorand vid Lunds universitet, institutionen för kulturgeografi och ekonomisk geografi.
Huvudhandledare: docent Tomas Germundsson.

Annelie Palmsköld

i:e antikvarie vid Länsmuseet i Halmstad. Doktorand vid Lunds

universitet, etnologiska institutionen.

Huvudhandledare: Professor Jonas Frykman.

Pernilla Rasmussen

Intendent vid Textilmuseet i Borås. Doktorand vid Uppsala universitet, institutionen för hushållsvetenskap.

Huvudhandledare: Professor Margareta Nockert.

Hedvig Schönback

Antikvarie vid Stockholms stadsmuseum. Doktorand vid Uppsala universitet, konstvetenskapliga institutionen.

Huvudhandledare: Universitetslektor Carina Jacobsson.

Ingrid Åkesson

Arkivarie vid Svenskt visarkiv, Stockholm. Doktorand vid Uppsala universitet, musikvetenskapliga institutionen.

Huvudhandledare: Docent Gunnar Ternhag.

Sammanlagt åtta av doktoranderna var kvinnor och fem män, vilket kan anses svara mot kravet på jämställdhet mellan könen. Däremot representerar ingen av doktoranderna vare sig nationella minoriteter eller invandrargrupper, vilket kan sägas vara både väntat och naturligt utgående från en ytlig analys av namnen på de sökande. Hur väl social mångfald har iakttagits kan vi utgående från det tillgängliga materialet inte avgöra och vi har inte heller sett det som vår uppgift att i grund analysera de sökandes sociala bakgrund. Så få som femton av de sökande var födda 1970 eller senare. Forskarskolan riktade sig ”företrädesvis” till yngre doktorander. Ledningsgruppen hade hoppats få sökande med en ålder kring 30 och valde i det rådande läget att dra en gräns vid 45 med motiveringen att forskarskolans doktorander inte skulle vara äldre än kring 50 när de avlade sin examen. Av de antagna är tre födda på 1950-talet, sju på 1960-talet och tre på 1970-talet. Den äldsta är född 1954 och den yngsta 1973. Att doktoranderna var något äldre än genomsnittet vid svenska universitet kan enligt vår bedömning uppfattas som en positiv sak, vilket också är en uppfattning som är företrädd inom skolans ledningsgrupp. Något äldre doktorander kan som ett inslag berika ett seminarium genom sin större mognad och erfarenhet av yrkesliv.

Doktorandernas arbetsplatser var rätt väl spridda på olika regioner i Sverige. Tio av doktoranderna hade anställning på en museiinstitution i egentlig mening medan de övriga var anställda vid en stiftelse för vården av kulturmiljöer, som biträdande länsantikvarie vid en länsstyrelse och som antikvarie vid ett traditionsarkiv. En av doktoranderna kom från ett museum som kan uppfattas som ett centralmuseum med ett

riksansvar, fem arbetade vid regionala museer och tre vid lokala museer. Museianställda från den förstnämnda typen av museer har således varit underrepresenterade i skolan.

Doktoranderna fördelade sig rätt jämt på olika lärosäten i landet: Uppsala universitet fyra, Göteborgs, Lunds och Stockholms universitet samt Sveriges lantbruksuniversitet två per lärosäte och Umeå universitet en doktorand. Ingen institution eller avdelning erhöll mer än en doktorand. Ett par av doktoranderna studerade vid institutioner av naturvetenskaplig karaktär, medan huvuddelen var anknutna till institutioner som hör till ämnesområdet humaniora eller samhällsvetenskap. Tre av doktoranderna bedrev sina studier vid en etnologisk institution, två vid en kostvetenskaplig, en vid en arkeologisk och en vid en musikvetenskaplig. Två har varit knutna till historiska institutioner (agrарhistoria och ekonomisk historia).

Doktoranderna knöt själva kontakt med personer som var lämpliga och villiga att fungera som handledare. Forskarskolans ledningsgrupp påverkade inte processen utan ett krav vid ansökan var att det skulle finnas en handledare. Två av medlemmarna i ledningsgruppen fungerade också som huvudhandledare för en doktorand.

Universitetsinstitutionerna ingick skriftliga avtal med forskarskolan i vilka förhållandet mellan institution, doktorand och forskarskolan reglerades och som garanterade att doktoranden erhöll en fullständig forskarutbildning på tio terminer inklusive examination och handledning. Institutionerna förband sig också att avstå 20 poäng till förmån för de för forskarskolans doktorander gemensamma studiemoment som forskarskolan erbjöd. Institutionen behövde inte tillhandahålla arbetsplats eller stå i ett arbetsgivaransvar för doktoranden. Museet eller kulturарvsinstitutionen kvarstod som arbetsgivare. Forskarutbildningen var på 80 % under fem år och 20 % av arbetsuppgifterna skulle enligt det avtal som slöts mellan museum och forskarskola fortsättningsvis fullgöras inom ordinarie tjänst men vara sådana att de var ”anpassade till doktorandens avhandlingsarbete”.

Utvärderande kan det konstateras att villkoren för doktorandens studiemöjligheter reglerades på ett heltäckande och bindande sätt som tryggade deras rättskydd under doktorandtiden.

Forskar skolans arbetsformer

Forskar skolan är snarare konstruerad som ett nätverk än den utgör en fysisk enhet. Organiseringen av styrgrupp och arbetsgrupp och arbetsfördelningen dem emellan (se avsnitt 2) var inte helt genomförd från starten. Dessutom har doktoranderna saknat formell representation i styr- och arbetsgrupp, vilket många har uttryckt ett missnöje med.

Forskarutbildningen har varit organiserad som kurser och workshops varje termin vilka tillsammans med två exkursioner sammantaget har gett 20 kurspoäng. Forskar skolans kurser har varit tvärvetenskapliga och obligatoriska. Samtliga doktorander har deltagit i minst åtta kurser. Utöver detta har doktoranderna deltagit i kurser på sina respektive universitet. Inalles nio kurser har arrangerats, av dem en i Berlin. En exkursion gick till Maramures i Rumänien (5-7 maj 2007).

Kursundervisningen har genomförts som internat, vanligtvis över tre dagar. De nio kurserna har alla betecknats som teori- och metodkurser, men var och en av dem har haft ett speciellt fokus:

1. Vad är museiforskning, varför är den viktig och vilken är dess uppgift i samhället? (12-15 november 2002)
2. Studiebesök i Falun. (13-15 maj 2003)
3. Bilden som kunskapskälla. Att använda bilder i vetenskapliga sammanhang. (26-28 november 2003)
4. Bilden som kunskapskälla. Att använda bilder i vetenskapliga sammanhang. (25-27 maj 2004)
5. Tiden – rummet – människan. (15-18 november 2004)
6. Tiden – rummet – människan. (Berlin, 21-24 maj 2005)
7. Den nya kulturhistorien (21-23 november 2005)
8. Den nya kulturhistorien (15-18 maj 2006)
9. Kulturmiljöns landskap, med Göteborgs universitet (27-29 november 2006)

Kurserna har bestått av litteraturstudier, föreläsningar och diskussioner. Därefter har doktoranden skrivit en PM med utgångspunkt i kursen och relaterad till sitt eget avhandlingsarbete. Texterna har korrigerats och diskuterats på ett uppföljande ”postseminarium”. Läsningen av doktorandernas texter har dels varit organiserad i grupper, dels ägt rum kollektivt. Här tillämpades på ett välorganiserat sätt en turordning som utsändes på förhand, men (naturligtvis) lyckades det inte fullt ut att engagera alla lika mycket i diskussionerna. Doktoranderna är generellt sett nöjda med kurserna, medan enigheten kring hur stor relevans memoriorerna har haft för själva avhandlingsarbetet är mindre utbredd. Flera har gett uttryck för uppfattningen att författandet av PM inkräktade på arbetet med avhandlingen, men i de fall ämnet för en PM hade

en omedelbar relevans blev skrivandet till en hjälp.

Av det material vi tagit del av att döma har en del externa föreläsare uppträtt. Den sammantagna bilden är att kurserna som helhet inklusive den utvalda litteraturen är relevanta och att föreläsarna är kvalificerade och högt uppskattade. Även om utländska föreläsare har uppträtt på sex av tio kurser förefaller generellt sett kurslitteraturen till övervägande del att ha utvalts efter nationella kriterier. En ännu större betoning av ett internationellt perspektiv kunde ha varit fruktbar, inte minst på den nivå där en forskarutbildning bör befinna sig. Doktoranderna betonar att de amerikanska forskarna som gästade forskarskolan blev till en stor inspirationskälla för dem. Ifall det ställer sig för dyrt att invitera föreläsare från utlandet kunde kurserna i en eventuell ny forskarskola av samma typ ordnas tillsammans med några i sammanhanget relevanta universitetsinstitutioner, vilket skulle fördela kostnaderna på flera.

Det har inom forskarskolan också funnits en ambition att doktoranderna i så hög utsträckning som möjligt skulle delta i de seminarier vid vilka någon av skolans doktorander lade fram en text på sitt universitet. I viss utsträckning har detta kunnat genomföras. Alla doktorander har besökt minst ett av de andra doktorandernas seminarier. Arrangemanget har fungerat bäst i universitetsstäderna eftersom viljan att resa och satsa en arbetsdag på att delta inte har varit så stor. Enligt vår uppfattning är en sådan form för ”påtvingad kollektivitet” i överkanten av vad man kan förvänta sig. Å andra sidan har den kollektivt organiserade avhandlingsprocessen fungerat mycket bra. Alla doktoranderna medger att de nu känt sig mindre ensamma i avhandlingsarbetet än vad de skulle ha gjort utan forskarskolan som ram. En del gemensamma deadlines har gällt, exempelvis förväntades det att alla skulle vara klara med sin disposition inom november 2004. Det här verkar vara en riktigt bra idé, men det framgår inte av vårt material om alla faktiskt gick iland med detta.

Ambitionen att alla doktorander minst en gång skulle delta aktivt i en internationell forskarkonferens kunde inte helt bli verklighet. Flera doktorander har deltagit i konferenser, men alla av dem har inte haft intresse av att på egen hand bege sig utanför hemlandets gränser. Sammanlagt är det fråga om 18 internationella aktiviteter i form av konferenser, kongresser, möten, seminarier och kurser i Norden, Tyskland, Polen, Frankrike, Estland, Ungern, Spanien, England, Österrike, Turkiet, Rumänien och USA, men det framgår inte på hur många doktorander dessa aktiviteter är fördelade, eller rättare sagt hur många av doktoranderna som inte alls har deltagit i någon internationell aktivitet. Vi förenar oss med skolans koordinator i ståndpunkten att internationalisering borde vara obligatorisk inom en eventuell ny forskarskola.

Styrgruppen har sett det som sin viktigaste uppgift att doktoranderna håller tidsfristen och pressade hårt på från första början. Dessutom

skulle museiforskaraskolan bli ”den bästa” i förhållande till forskarskolorna vid universiteten – alla doktorander skulle bli klara med sin examen inom utsatt tid. Gruppen uppfattade det som nödvändigt att de första seminarierna användes till att lära de nya doktoranderna hur man ger och tar emot kritik i en akademisk kontext. Styrgruppen önskade från början att doktoranderna skulle skriva sådana PM att de direkt kunde integreras i avhandlingen men måste efter kritik släppa efter på detta krav. Styrgruppen bedömer själv att forskarskolan fungerat bra tack vare den gemensamma referensramen, att den hållits samman av ett ämnesområde och inte av en disciplin. Dessutom var doktoranderna mycket motiverade tack vare att de fick denna chans och inte hade något alternativ.

Utöver det konkreta arbetet med forskarutbildningen har styrgruppen haft som ambition att ”bearbeta museimentaliteten”, d.v.s. en ståndpunkt enligt vilken förpliktelsen gentemot det omgivande lokalsamhället är oförenlig med forskning. Styrgruppen pekar på att det finns en generell konflikt mellan forskarsamfund och museivärld i Sverige, vilket betyder att man inte helt accepterar eller anställer varandras kandidater/medarbetare. Målet att forskare inom etnologi och historia ska kunna byta arbete mellan museer och universitet på samma sätt som arkeologer och till en del också konstvetare gör kan nog inte anses ha uppnåtts. Styrgruppen fäster stor vikt att forskarskolan har öppnat en kanal mellan museer och universitet och medlemmarna i den är i själva verket något besvikna över att handledarna/universiteten inte har engagerat sig i att skapa möjligheter för en fortsättning på forskarskolan (se även avsnitt 6).

Doktoranderna är generellt sett mycket nöjda med forskarskolan som form och struktur, i synnerhet uppskattas att seminarierna har genomförts som internat och att man har getts möjlighet att delta i två längre resor. Kurserna har allmänt taget breddat doktorandernas sätt att tänka och har alltid innehållit ett flöde av goda idéer från de andra deltagarna. Vidare var det ändamålsenligt att uppgifterna (PM) i regel var kopplade till avhandlingen. Den goda tillgången på resurser och den samlade kompetensen inom styrgruppen har gett forskarskolan en hög status som har smittat av sig på doktoranderna. Det framhålls också från doktorandernas sida att eftersom kulturarv är en gemensam nämnare för alla projekt blev kurserna mer relevanta och motiverande, något som varit fallet under alla fem år. Det har möjliggjort tvärvetenskaplighet på kurserna och en disciplinär tillhörighet i avhandlingsarbetet.

Doktoranderna upplevde att styrgruppen var inbördes oenig i många frågor, på samma sätt som det rådde oklarhet om vem som hade sista ordet. Vårt intryck är att det var fråga om en blandning av personlighet och disciplinär tillhörighet, divergerande vetenskapliga grundsyner

och olika uppfattningar om vad kulturhistoria är samt hur rollen som kursledare skall gestaltas, exempelvis hur aktivt styrgruppen skall delta i själva kursverksamheten. I självvärderingarna låter doktoranderna sin tvekan inför vem som har den egentliga handledningskompetensen bli synlig. Dessa interna konflikter förekom särskilt under den inledande fasen i skolans verksamhet då de gav upphov till prestationsångest och en dålig start som präglade allas arbete en tid. I praktiken kom det att betyda att koordinatorn blev den viktigaste personen för doktoranderna och hans arbete får ampelt beröm av alla.

Handledarna knutna till forskarskolan har i stort sett varit nöjda med den kursverksamhet som har ordnats i skolans regi. Kurserna blev efterhand mer väldisponerade. Handledarna är i likhet med doktoranderna av den uppfattningen att handledarnas kapacitet kunde ha utnyttjats bättre. Det kan konkluderas att handledare torde delta i kurser endast under förutsättning att de har en speciell uppgift som föreläsare, opponent eller motsvarande och inte bara skall delta på jämbördig fot med doktoranderna.

Styrgruppen ställde upp som sin målsättning att alla skulle bli färdiga, att avhandlingarna skulle läggas till grund för utställningar på museerna samt att samtliga museer skulle skriva in forskning i sina planer. Alla är nu klara eller nästan klara med sin examen, och forskarskolan har skapat entusiasm och engagemang bland alla som på olika sätt varit involverade i arbetet. Forskarskolans initialproblem har inte haft någon nämnvärd negativ inverkan på skolans verksamhet.

Förvaltning och ekonomi

Nordiska museet har verkat som huvudman för forskarskolan med ansvar för administration och ekonomihantering. Museet valde att gå in i uppgiften eftersom man inom ledningen ser det som viktigt att museet vidkänns ett ansvar som forskningsinstitution. Nordiska museets forskarskola har varit presenterad på Nordiska museets hemsidor.

Museets styresman Christina Mattsson har ingått i skolans ledningsgrupp och ekonomichefen Karin Englund har som ekonomiansvarig deltagit i gruppens möten. Ledningsgruppen har därför i varje skede haft en god inblick i skolans ekonomiska situation.

Som koordinator anställd av museet har verkat fil.dr Ulrich Lange. Koordinatoren eller forskarasistenten skötte sina i uppgifter inom forskarskolan 50 % av en hel tjänst. Museet erbjöd honom möjligheten att arbeta resterande 50 % av heltidstjänstgöring inom ett annat projekt.

Doktoranderna kvarstod i anställningsförhållande vid sina respektive museer, som rekviderade medel av Nordiska museet ett par gånger per verksamhetsår. På motsvarande sätt har lärosätena gjort i fråga om arvoden för handledarna.

Från museets sida har man på olika sätt aktivt medverkat till att minimera kostnaderna. Birgitta Svensson, innehavare av den till museet knutna Hallwylska professuren, har ingått i ledningsgruppen inom ramen för sin tjänst. Arbetsgruppen har arbetat i samråd med professor Svensson, en uppgift hon också utfört inom tjänsten och således utan att belasta skolans ekonomi. Den sammanlagda insatsen för hennes del kan uppskattas till 10 % av arbetstiden.

Museer involverade i forskarskolans verksamhet har kostnadsfritt ställt mötesutrymmen till disposition för forskarskolans kursverksamhet. Nordiska museet har också utan krav på hyra ställt utrymmen till skolans förfogande utöver den planerade användning som låg till grund när förvaltningsavgiften (OH) fastställdes.

Ekonomi kan beskrivas som svårplanerad eftersom lönekostnaderna för doktoranderna har varierat från fall till fall. Museet har också erbjudit sitt eget förlag som en möjlig förläggare av avhandlingar. En god planering av ekonomin förklarar till en del varför forskarskolan kunde anta två nya doktorander 2005. Ekonomiförvaltningen framgår av följande uppställning:

FORSKARSKOLANS INTÄKTER OCH KOSTNADER, UTFALL FÖR ÅREN 2002–2007 OCH BUDGET FÖR ÅREN 2008–2010 (belopp i 1000 kronor).

	tkr	procent	per doktorand
INTÄKTER			
Bidrag från Riksbankens Jubileumsfond	25 800	88,7	1 985
Bidrag från Vitterhetsakademien	3 300	11,3	254
<i>SUMMA INTÄKTER</i>	<i>29 100</i>	<i>00,0</i>	<i>2 238</i>
KOSTNADER			
Bidrag till doktorandernas arbetsgivare	-19 130	65,7	-1 472
Bidrag till doktorandernas handledare	-3 635	12,5	-280
Bidrag till doktorandernas resor	-600	2,1	-46
Forskarskolans kurser och seminarier	-825	2,8	-63
Löner till U Lange, S Rentzhog och J Myrdal	-2 615	9,0	-201
Övriga driftskostnader	-360	1,2	-28
Bidrag till tryck (25 tkr till 12 dokt)	-300	1,0	-23
Utredning forskarskolan 2007 (Jamtli)	-80	0,3	-6
Utvärdering forskarskolan 2008	-100	0,3	-8
OH-kostnad Nordiska Museet	-1 170	4,0	-90
Ofördelat belopp	-285	1,0	-22
<i>SUMMA KOSTNADER</i>	<i>-29 100</i>	<i>100,0</i>	<i>-2 238</i>

De medel som ställde till forskarskolans förfogande uppgick således till drygt 29 miljoner kronor. Riksbankens jubileumsfond stod för huvuddelen av summan men Vitterhetsakademiens bidrag var viktigt för att forskarskolan skulle kunna byggas ut från elva till tretton doktorander, något som gav en högre kostnadseffektivitet. Undervisning i relativt små grupper ställer sig som bekant dyrare per elev. Det är vår bedömning att gruppen doktorander ur såväl pedagogiskt som finansiellt perspektiv gott kunde ha varit ännu större, i förslaget till forskarskola från december 2000 byggde kalkylerna på en grupp om 20 doktorander med totala kostnader på inemot 37 miljoner kronor. Det stora antalet goda ansökningar skulle ha gjort det möjligt att fylla alla platser, men å andra sidan har vi all förståelse för att de ekonomiska realiteterna inte möjliggjorde en ännu större satsning från finansierarnas sida.

Huvuddelen av medlen har gått till doktorandernas löner (65,7%). Andra stora utgiftsposter var bidrag till handledarna (12,5%) och arvoden till medlemmarna i forskarskolans arbetsgrupp och lön till skolans koordinator (inalles 9,0%). Dessa kostnader stod tillsammans för närmare 90 % av utgifterna. För varje doktorand har reserverats ett tryck-

ningsbidrag om 25.000 kronor. Förvaltningsavgiften som Nordiska museet uppbär utgör 4 % av medlen och ligger således på en nivå som bör uppfattas som synnerligen skälig.

Vårt intryck av hur ekonomiförvaltningen har skötts är sammanfattningsvis gott, den har varit i kompetenta händer, medlen har använts planmässigt och på ett ändamålsenligt sätt. Ekonomin har tillåtit skolan att arbeta optimalt. Verksamheten har inte i något skede blivit lidande av oklarheter rörande disponibla medel.

Avhandlingsarbetet

Handledningen tycks ha fungerat problemfritt och smidigt. Såväl handledare som doktorander verkar vara helt tillfreds med processen. Flera handledare nämner dock att de gärna på förhand skulle ha blivit närmare informerade om villkoren, kraven och poängsystemet inom forskarskolan.

Ingen av handledarna har sagt sig vara bekymrad över avhandlingarnas kvalitet (samtliga har emellertid läst endast den avhandling de har handlett). Flera nämner att avhandlingarna har sin styrka i känndomen om och användningen av materialet men att teorierna hanteras litet mer osjälvständigt.

Handledargruppen anser att museerna gärna kunde vara mer synliga i forskningssammanhang och föreslår att själva disputationen kunde äga rum på museet för att underbygga museets status som forskningsinstitution. Gemensamma handledningsmöten skulle också vara värdefulla i de fall det är möjligt av geografiska skäl. Museerna kunde gärna vara representerade i betygsnämnden.

Ett mått på framgången i handledningen erbjuds naturligtvis i genomförandet av forskarstudierna. Följande avhandlingar har vid slutet av år 2008 utkommit från forskarskolan:

- Franzén, Anders: *Skiftenas skede. Lage skiftets handlingar som källmaterial för byggnadshistoriska studier med exempel från Småland 1828-1927*. Jönköpings läns Museum 2008
- Gustavsson, Eva: *Grassland Plant Diversity in Relation to Historical and Current Land Use. Acta Universitatis Agriculturae Sueciae. Uppsala 2007*
- Herjulfsdotter, Ritwa: *Jungfru Maria möter ormen – om formlers tolkningar. Ask & Embla hb, Göteborg 2008*
- Larsson, Bo: *De glömda verkstäderna. En studie av två familjeföretag på den uppländska landsbygden ca 1930-2000*. Upplands Fornminnesförening, Uppsala 2008
- Larsson, Marianne: *Uniformella förhandlingar. Hierarkier och genusrelationer i Posens kläder 1636-2008. Nordiska museets handlingar 134, Stockholm 2008*
- Schönback, Hedvig: *De svenska städernas begravningsplatser 1770-1830. Arkitektur, sanitet och det sociala rummet. Stockholmia Förlag 2008*
- Palmköld, Anneli: *Textila tolkningar. Om hängkläden, drättar, lister och takdukar. Nordiska museets handlingar 133, 2007*
- Åkesson, Ingrid: *Med rösten som instrument. Perspektiv på nutida svensk vokal folkmusik. Svenskt visarkivs handlingar 5, Stockholm 2007*

Det är ett mycket fint resultat som nu föreligger och det finns enligt vad som försäkrats oss gott hopp om att de övriga avhandlingsprojekten kan avslutas inom en överskådlig framtid. Genomströmningen inom forskarskolan har således varit anmärkningsvärt god. Alla avhandlingar är genomarbetade, illustrerade och följer en klassisk form för avhandlingar inom det humanistiska forskningsfältet. De är på mellan 180 och 336 sidor (exklusive bilagor, engelskspråkigt abstract och summary). En av avhandlingarna skiljer sig från mängden eftersom den är engelskspråkig, bygger på fyra publicerade papers, behandlar biologiskt kulturarv och har försvarats på Sveriges lantbruksuniversitet. Ingen av avhandlingarna har blivit underkända vid disputationen och det är vårt intryck att de kvalitetsmässigt befinner sig på samma nivå som avhandlingar inom humaniora generellt.

Doktoranderna knyter an till och utnyttjar relevant teoribildning. Källmaterialet i avhandlingarna är svenskt till sin proveniens, vilket med tanke på forskarskolans design är naturligt. Empirin i avhandlingarna förefaller att vara solid och har den museala anknytning som eftersträfvats inom forskarskolan. Med sina avhandlingar kan författarna utgående från svensk empiri således bidra till internationell forsk-

ningsdiskussion. I en del avhandlingar är en nationell tolkningsram (väl) starkt närvarande medan resultaten i andra i högre grad och mer explicit relateras till ett internationellt forskningsläge.

Samarbetet mellan forskarskola, universitet och museer

Samarbetet mellan forskarskola, museer och universitet kan betecknas som ett trepunktssamarbete med doktoranderna i centrum. Rent konkret involverade samarbetet kring doktoranderna skolans ledningsgrupp, personer i chefställning vid doktorandernas arbetsplatser och doktorandernas huvud- och biträdande handledare.

En utvärdering av samarbetsformer och intensiteten i samarbetet kan lämpligen inbegripa utvärdering av och synpunkter på huruvida samarbetet mer allmänt taget mellan musei- och universitetsmiljöer har förbättrats tack vare skolans verksamhet. I detta sammanhang aktualiseras därför två frågor: Hur har samarbetet kring skolans doktorander fungerat mellan de tre parterna? Hur har samarbetet mellan universitet och museer mer allmänt utvecklats tack vare forskarskolans verksamhet?

Forskaraskolan inleddes med två informationsdagar 5–6 september 2002 med två planeringsmöten, ett med arbetsgivare och handledare och ett med handledare och doktorander.

Varje år i september sammankallade ledningsgruppen i fortsättningen fram till september 2008 doktorander, chefer och handledare till en informationsdag. År 2003 besökte kulturminister Marita Ulvskog ”septembermötet”. Vid mötena presenterades och diskuterades forskarskolans verksamhet. Vidare togs doktorandernas arbetsuppgifter på museerna och deras avhandlingsarbete upp till behandling. Redan 2005

aktualiserades frågan om doktorandernas yrkesmässiga framtidsutsikter efter avlagd examen, en problematik som också togs upp i senare möten. Samma år ordnade Nationalmuseum tillsammans med forskarskolan ett seminarium ”Att forska vid museer” där samverkan mellan museer och forskningsinstitutioner togs upp till diskussion. Denna problematik aktualiserades också under septembermötet 2006 då även tryckningen av avhandlingarna diskuterades.

Septembermötena har varit centrala i trepunktsarbetet kring doktoranderna. Vid dem har forskarskolan kunnat informera museichefer och handledare, problem som har uppstått har ventilerats och såväl de disputerades fortsatta karriär som möjligheterna till fortsatta satsningar på museianställdas forskarstudier har diskuterats och utretts.Handledarna har ändå upplevt att möjligheterna till en mer kontinuerlig diskussion har saknats och efterlyser ett nätbaserat nyhetsbrev eller diskussionsforum. För doktoranderna har deltagandet i septembermötena inte har gett så mycket eftersom de mer har varit riktade mot chefer och handledare.

Från museernas sida upplever man sig ha haft god insyn i forskarskolans verksamhet men däremot inte så mycket att man skulle ha inbjudits till att bidra till dess verksamhet med sin yrkesmässiga eller vetenskapliga kompetens. Också handledarna framstår som redan nämnts som en underutnyttjad resurs inom forskarskolan. En av de uttalade ambitionerna med forskarskolan var att handledare, examinatorer och företrädare för museerna skulle involveras i kursverksamheten. Ambitionen uppnåddes endast delvis under de tio undervisningstillfällen som skolans fem kurser bestod av. Sammanlagt tre huvudhandledare och två biträdande handledare (handledare som samtidigt ingick i skolans ledningsgrupp obeaktade) medverkade vid tre av skolans tio kurstillfällen. Som företrädare för museisektorn deltog elva personer vid sex tillfällen, men av dem kom inte fler än en från ett av de museer som var involverade i forskarskolasamarbetet.

Forscarskolan valde att inte öppna kurserna för andra än skolans egna doktorander. En mer öppen modell skulle ha befrämjat en växelverkan mellan universitet och museer där skolan tydligare kunde ha tilldelat sig en roll som värdefull katalysator. Den skulle också ha sammanfört forskarskolans doktorander i en dialog med doktorander som arbetade med likartade avhandlingsämnen. Inom relevanta miljöer har det förekommit en viss kritik mot forskarskolan som ”allt för intern och anonym”. Man har saknat öppna seminarier eller någonting motsvarande. (Eivergård & Tegenborg Falkdalen: 8). Enligt vår uppfattning saknar dylik kritik inte berättigande.

Inledningsvis uppstod mellan forskarskola och arbetsplatser vissa oklarheter i hur avtalet mellan parterna skulle tolkas, men de kunde avlägsnas. En person var tvungen att tacka nej till beviljad studieplats

på grund av att museet först efter en alltför lång tid av tvekan ställde sig positivt till ett samarbete med skolan. Universiteten informerades ”droppvis” om de kurser som skolan kommer att erbjuda doktoranderna. Det var därför inte helt lätt för handledarna att planera de studier som doktoranderna utöver avhandlingen skulle avlägga vid universiteten. Problemen, som universiteten hanterat med flexibilitet, kunde ha undvikits om man från skolans sida från första början hade presenterat kurserna som ett paket och i detalj redogjort för deras innehåll.

Enligt doktoranderna har trepunktssamarbetet kring deras studier fungerat friktionsfritt. Man upplever däremot att det begränsade sig till ett obligatoriskt minimum, särskilt mellan universitet och arbetsplats. Forskar skolans doktorander har en lovvärd ambition att i sin fortsatta verksamhet fungera som förmedlande länk mellan universitet och museum samtidigt som de upplever ett visst främlingskap i vardera riktningen. De har i viss mån fjärmats från sin arbetsplats och de har inte heller blivit en del av miljön vid lärosätena som arbetsgemenskap.

Det faktum att doktoranderna inte har haft arbetsrum på universitetsinstitutionen och inte varit involverade i det akademiska vardagslivet har således fungerat som broms i utvecklandet av de musealt-akademiska kontakterna. Å andra sidan skulle doktoranderna med arbetsrum på lärosätena mer än vad som nu har skett ha fjärmats från sin arbetsplats. Den fysiska närheten mellan en musei- och universitetsmiljö är på det hela taget en viktig förutsättning för en genuin växelverkan mellan de två, eftersom just den exempelvis gett de övriga museianställda goda möjligheter att delta i seminarieverksamheten på institutionen eller omvänt att förlägga seminariet till museets lokaler.

Bland de museer som varit involverade i samarbetet kring forskarskolan har synen på forskning som ett viktigt element i ett museums arbete stärkts. Forskar skolan har resulterat i en del mindre samarbetsprojekt mellan universitets- och museianknutna forskare. Det är ändå svårt att se tecken på att man från universitetens sida i någon större utsträckning skulle ha upptäckt museerna som en samarbetspartner i forskningen eller noterat museernas samlingar som potentiellt källmaterial. Med tanke på museernas intresse är det av vikt att avhandlingsämnena har varit förankrade i samlingarna eller institutionens uppdrag. Några av doktorsarbetena kommer att resultera i utställningar på museerna.

Det med tanke på doktorandernas studier nödvändiga trepunktssamarbetet mellan forskarskola, muser och universitet har fungerat tillfredsställande. De möjligheter till en större växelverkan mellan museer och universitet som forskarskolan erbjudit har däremot inte uppmärksamats i tillräckligt hög grad. Seminarierna med deltagande handledare har gett nya personliga kontakter och anställda inom universiteten har fått syn på den forskning som bedrivs inom museerna. Detta utgör

i bästa fall ett första steg mot en mer generell positiv attitydförändring till forskning inom museerna och till de museala samlingarna inom forskningen, men vad som blir resultatet kan endast framtiden utvisa.

Framtidsutsikter för de disputerade

Framtidsutsikterna handlar dels om huruvida de nytexaminerade doktorerna för egen del håller sin forskning levande, dels hur väl de involverade museerna kommer att dra nytta av den nya kunskapen och de nya kompetenserna. Vad händer då den färdiga doktorn återvänder tillbaka till sin arbetsplats? I nuläget är det inte möjligt att konkludera någonting om denna problematik. Forskarskoleledningen hoppas att exempelvis Nordiska museet efter en tid skulle samla in och systematisera doktorernas erfarenheter från de fem åren som forskarstuderande, vilket är en mycket god idé om det överhuvud skall vara möjligt att klarlägga resultaten på längre sikt. Det vi i nuläget kan säga är att det inte är entydigt huruvida en doktorsexamen ger utdelning i form av en högre lön eller inte.

Av självvärderingarna och de diskussioner vi fört framgår att alla doktoranderna ställde inför frågan akademiker eller museianställd har haft problem med identiteten under och genast efter sin forskarutbildning. På det hela taget har deras nya status genererat en del frustration och doktoranderna är inte kapabla att entydigt konkludera huruvida forskarstudierna har varit motiverande eller demotiverande för dem som fortsättningsvis museianställda. De ger uttryck för frustration över att endast artiklar och inte utställningar räknas som forskningsmerit.

Doktoranderna medger att de inte längre är motiverade att sköta rutinuppgifter utan hellre vill initiera eller genomföra forskningsuppgifter men att det i de flesta fallen inte finns en forskningsmiljö på museet även om museiverksamhet enligt museilagstiftningen skall bygga på forskning. Konsekvensen blir att eventuell forskningsaktivitet i fortsättningen kommer att få formen av individuella projekt. Flera av dok-

toranderna framhåller att det är svårt att hitta en ny roll på den gamla arbetsplatsen där de upplever att de andra uppfattar dem som en udda figur som har fått leva i en lyxtillvaro. Därtill känner de att de inte kan leva upp till forskarskolans intention om att de fritt skall röra sig mellan museum och universitet; en av dem känner sig helt enkelt som en fånge mellan sin egen personliga karriär och kallelsen att vara en ambassadör för en större vision. Sammantaget upplever de ändå en glädje men också en press från förväntningar enligt vilka de som forskarutbildade i framtiden skall ta initiativ till forskningsprojekt och förmedla samlingarnas forskningspotential till forskare utanför museerna.

Det föreligger generellt sett ett behov i det svenska samhället av forskarutbildade humanister, bland annat inom förvaltningen av kulturmiljö, bokförlag, massmedier samt arkiv och bibliotek. Som bäst har en ansökan om en permanent forskarskola för kulturarvssektorn inlämnats till Utbildnings- och Kulturdepartementen. Förslaget bygger på att arbetsgivarna betalar driftskostnaderna medan staten skulle stå för själva utbildningen. Två departement är involverade vilket utgör ett problem. I en konkurrenssituation råder det i nuläget oenighet om vilken status forskningen utanför universiteten skall ha.

De museianställdas forskarstudier – modeller för framtiden

Under den som tid forskarskolan har verkat har forskningen vid museer och universitet varit föremål för diskussion i svensk offentlighet. Det faktum att problemkomplexet museer, universitet och forskning överhuvudtaget kommit upp till ett meningsutbyte saknar inte en koppling till det faktum att forskarskolan inrättades. Som fenomen är diskussionen således ett värdefullt resultat av initiativet. Särskilt Kerstin Smeds, professor i museologi vid Umeå universitet, har argumenterat för att huvudansvaret för forskningen kan och bör läggas på universiteten. Hon ställer sig inte tveksam till behovet av föremålsorienterad forskning men hävdar att den här forskningen med fördel utförs inom

universiteten. Inom museerna får dock en kompetens att ta till sig, hantera och förmedla vetenskaplig kunskap inte saknas, men i sådana uppgifter krävs inte en examen på doktorsnivå. Hon betonar också museernas förmedlande uppgift med utställningen som främsta forum och att forskning och förmedling knyts till varandra. Men forskningen skall vara underordnad förmedlingen, i praktiken utställningsproducenterna. Smeds efterlyser forskning om utställningen som medium i en plaidoyer för museologin. (Se exempelvis Svd 14.1 och 29.1. 2003) Hennes argumentation är intressant men ger anledning till invändningar. Majoriteten av dem som uttalat sig i debatten har betonat den föremålsanknutna forskningens roll inom museerna, att den är efterfatt, att forskningsbefrämjande åtgärder är angelägna samt att museernas interaktion med universitetsvärlden är av värde för bägge parter. Detta sker med eftertryck i Sten Rentzhogs debattskrift ”Forskning och museer” (2006).

Vi delar den uppfattning som kommer till uttryck i Rentzhogs bok. Vi skall inte här upprepa alla väl underbyggda argument, men om den föremålsinriktade forskningen överläts till i huvudsak universiteten finns det inga som helst garantier för att sådan kunskap som skulle vara värdefull för museerna, särskilt i deras förmedlande verksamhet, produceras eller att universitetsforskarna i tillräckligt hög grad uppmärksammar museisamlingarna som kunskapskälla. I den museala förmedlingen väcks nya forskningsfrågor. Uppenbara forskningsmässiga luckor kan blottläggas i ett utställningsprojekt, särskilt av ett vetenskapligt tränat öga. Om en aktiv dialog upprätthålls mellan museum och universitet kan sådana forskningsfrågor kommuniceras till universitetet, men en förutsättning för en optimal interaktion mellan de två parterna är att de vetenskapligt befinner sig på jämbördig nivå.

Museernas behov av forskarutbildad personal kan inte förnekas och det ligger också i den universitetsbaserade forskningens intresse att personer som genomgår forskarutbildning eller som redan har disputerat har anställning vid museerna och de kulturmiljövårdande institutionerna. Inom forskarskolan har ambitionen att problematisera och på ett allmänt plan befrämja de museianställdas forskarutbildning hela tiden hållits levande. På förslag av de i samarbetet involverade museerna finansierade forskarskolan utarbetandet av ett diskussionsunderlag om hur forskarutbildningen inom musei- och kulturarvssektorn i framtiden lämpligast kunde ordnas i Sverige. Ansvariga för projektet var forskningsledare Iréne Flygare, Upplandsmuseet, och landsantikvarie Henrik Zipsane, Jämtlands läns museum. Arbetet utfördes av fil.dr Mikael Eivergård och fil.dr Karin Tegenborg Falkdalen vid Jämtlands läns museum. Underlaget ”Museer, forskning och forskarutbildning” presenterades vid ett extra möte med samarbetsparterna inom forskarskolan i maj 2007. På initiativ av styresman Christina Mattson gjordes

en gemensam hemställan till statssekreterarna i Kultur- och Utbildningsdepartementen. Flygare och Zipsane fick i uppdrag att inför septembermötet 2007 presentera ett konkret förslag till ny forskarskola. De lade tillsammans med Christina Mattson fram sitt förslag vid informationsmötet den 17.9.2007.

Vi väljer att inledningsvis kort presentera och kommentera förslagen i Eivergårds och Tegenborg Falkdalens rapport april 2007. Rapporten bygger i hög grad på synpunkter från intervjuer med 24 personer med anknytning till arkiv-, musei- och universitetsvärlden i Danmark, Norge och Sverige. De ombads uttala sig om för- och nackdelar, problem och möjligheter i fråga om fem alternativ för en möjlig framtida forskarutbildning med nära koppling till musei- och kulturarvssektorn. Dessutom genomfördes intervjuer med företrädare för myndigheter inom den svenska kulturarvssektorn. Alternativen är som följer:

Oförändrad fortsättning av Nordiska museets forskarskola

Förslag: Nordiska Museet är huvudman och forskarskolan drivs av en styrgrupp med företrädare för den akademiska forskningen och museisektorn. Det är styrgruppen som har antagit doktoranderna och som ansvarar för forskarskolans utformning och ekonomi. Forskarutbildningen är femårig, det innebär att doktoranderna forskar på 80 % och tjänstgör på sina ordinarie arbetsplatser på 20 %.

Majoriteten av de tillfrågade ställde sig positiv till att Nordiska museets forskarskola får en fortsättning enligt den modell som prövats. Man hänvisade till värdet av en forskarutbildning på museernas egna premisser, behovet av kvalitet i museernas arbete samt forskarutbildningen som kompetensutveckling.

I april 2007 inlämnades till Utbildnings- och Kulturdepartementen ett förslag till en forskarskola för arkiv och museer med en antagning av tre nya doktorander per år. Skolan skulle efter fem år omfatta 15 doktorander. Därefter skulle nya antas i samma takt som de gamla blir klara, tre per år. Nordiska museet nämns som optimal värd för skolan. Staten skulle finansiera lön till doktoranderna och handledningen medan arbetsgivarna skulle stå för kringutgifter, såsom studierektor, seminarier, administration och resor. Enligt vår uppfattning är en breddning mot arkiven en intressant och beaktansvärd tanke. Forskarskolan i Nordiska museets regi har varit en framgång, och förslaget bygger på erfarenheterna av den skola som nu avslutat sin verksamhet.

Varken Riksbankens Jubileumsfond eller Vitterhetsakademien säger sig ha några möjligheter att axla rollen som huvudfinansierare för en ny forskarskola för museianställda. För RJ:s vidkommande gäller att ett

1. Oförändrad fortsättning av Nordiska museets forskarsskola

sådant engagemang inte längre är förenligt med den prioritering av postdoktoral forskning som gjorts inom fonden. En ny huvudfinansiering måste således hittas för att Nordiska museets forskarskola skall kunna få en direkt fortsättning enligt den modell som föreslås för departementen. Museer och arkiv har och kommer att i allt högre grad få en roll i en värld som präglas av kulturmöten. I dem aktualiseras på svensk botten frågor om det specifikt svenska kulturarvet i förhållande till andra traditioner. I den forskningsproposition som Regeringen presenterade den 23 oktober 2008 understryks värdet av forskarutbildade och forskning inom ABM-institutionerna samt behovet av forskarskolor med relevans för dem. När formen söks för den satsning som från statens sida nu aviseras i propositionen utgör Nordiska museets forskarskola ett realistiskt och beprövat alternativ.

2. ABM-forskar-skola

ABM-forskar-skola

Förslag: Kulturarvssektorns problem i fråga om forskarkompetens delas med arkiven och forskningsbiblioteken. En tänkbar modell skulle därför vara en gemensam forskarskola för ABM-sektorn. En tänkbar placering skulle kunna vara ABM-sekretariatet.

Uppfattningarna var delade bland de tillfrågade om möjligheterna till ett fruktbart ABM-samarbete. De som fäste huvudvikt vid det gemensamma uppdraget för tre olika minnesorganisationer såg möjligheter, medan de som uppfattade att skillnaderna var större än likheterna uppmärksammade svårigheterna.

Att det förhåller sig så här, att man kan se olika på såväl möjligheterna till som problemen i en ABM-forskar-skola är uppenbart. Realismen i en ABM-forskar-skola är avhängig av i vilken grad man nationellt uppfattar arkiv, (vetenskapliga) bibliotek och museer som en helhet av minnesorganisationer. Digitaliseringen av institutionernas material har varit en faktor som inte bara i Sverige har befrämjat ett ABM-tänkande.

Enligt vår bedömning är fördelarna med ett ABM-samarbete fler och väger tyngre än nackdelarna. En forskarskola kring kulturarv eller en ABM-forskar-skola som placeras vid ett universitet erbjuder en intressant lösning. Det har kommit till vår kännedom att sådana initiativ är under utarbetande. Härbärgerandet av en forskarskola är självfallet helt i linje med universitetets uppdrag och man kan förvänta sig att det i den existerande organisationen finns personer med erfarenhet att bära ansvar för en forskarskolas verksamhet. Vid rekryteringen borde mekanismer som befrämjar en blandning av doktorander som på traditionellt sätt kommer mer eller mindre direkt från skolbanken och doktorander som har erfarenhet från arbetslivet tillämpas.

Gemensam nordisk forskarskola

Förslag: Kulturarvssektorn – alternativt ABM-sektorn – i de nordiska länderna samordnar en gemensam forskarskola. I praktiken skulle den kunna drivas som den nuvarande forskarskolan fast på nordisk bas. En sådan modell skulle ligga i linje med intentionerna i Bolognaprocessen.

Förslaget fick ett blandat mottagande. Å ena sidan såg man en fördel i att starka nationella traditioner skulle brytas mot varandra och en större forskningsmiljö skapas. Å andra sidan lyftes nationella skillnader i regelverk, yrkeskulturer och organisationen av forskarutbildningen fram som praktiska problem i ett nordiskt samarbete. En nordisk forskarskola uppfattades vara förknippad med en tungrodd byråkratisk organisation.

Inom kultursektorn ställer sig ett samarbete mellan de nordiska länderna naturligt eftersom de – med all respekt för nyanser och en del större skillnader – ändå kan påstås vara stöpta i samma form. Därtill upprätthålls inom såväl musei- som universitetsvärlden nordiska nätverk som kan utnyttjas i en nordisk forskarskolas arbete. Förslaget ligger vidare i linje med de forskningspolitiska strävandena att profilera Norden som en forskningsregion. Möjligheterna till samfinansiering är inte heller obefintliga. Vi rekommenderar därför varmt att möjligheterna till en nordisk forskarskola kring kulturarv eller ABM-sektorn på svenskt initiativ uppmärksammas och utreds.

”Forskningsaktiebolag”

Förslag: Ett aktiebolag skapas med en självständig styrelse och eget kapital. Intresserade museer betalar en årsavgift på till exempel 100 000 kr. Avgifterna finansierar ett antal doktorandstudier per år. Hur många är avhängigt av antalet medverkande museer. Bolagets styrelse har i princip samma uppdrag som nuvarande styrgruppen för Nordiska museets forskarskola.

Alternativet uppfattades som orealistiskt på grund av det stora ekonomiska åtagande det skulle betyda för de museer som gick in i samarbetet. Det skulle inte heller finnas några garantier för att de medel ett museum satsade gick till museets egen doktorand. Förslaget är verkligen orealistiskt och förtjänar därför här ingen närmare kommentar. Att museerna skulle lämna ett bidrag till en forskarskola för anställda är däremot en rimlig tanke.

3. Gemensam nordisk forskarskola

4. ”Forskningsaktiebolag”

5. "Önskelista" till universiteten

"Önskelista" till universiteten

Förslag: Museer och kulturarvsektorn formulerar gemensamt en "önskelista" till universiteten över forskning och forskningsprojekt med nära anknytning till sektorns behov. Denna variant skiljer sig från övriga genom att den ej anvisar någon form för samordnad forskarutbildning för verksamma inom kulturarvssektorn.

Detta alternativ vann inget understöd bland de tillfrågade. Det uppfattades som orealistiskt vilket inte är ägnat att förvåna. En önskelista kan vara av ett visst värde men endast i en situation där universitet och museer redan har etablerat en fungerande dialog.

Vi vill komma med ännu en synpunkt på hur museianställdas forskarstudier kunde befrämjas. Om man i Sverige gick in för sänkta krav på finansiering vid antagningen till forskarutbildningen – de nuvarande kraven framstår för oss som verkar i andra nationella kontexter som orimliga och smått obegripliga – skulle det ge möjligheter för museianställda att bedriva forskarstudier som "fritidsdoktorander". Man kunde i förhållande till Nordiska museets forskarskola så att säga svänga på steken och ge museianställda möjlighet att under en följd av år – kanske inalles tio år, vilket motsvarar två hela forskarår – forska 20 % i tjänsten med bibehållen lön. Museerna skulle således satsa motsvarande andel av lönekostnaderna på den anställdas forskarstudier (jfr punkt 4) eller alternativt tilldelas ett doktorandbidrag som motsvarar bortfallet i arbetskraft. Om doktoranderna vore villiga att investera lika mycket av sin fritid på forskarstudier, vilket är rimligt, skulle den sammanlagda tiden för forskarstudier uppgå till fyra arbetsår inom tio kalenderår. Detta skulle öppna möjligheter för fler anställda vid ett och samma museum att samtidigt vara universitetsanknutna som doktorander och således länka museum och universitet till varandra. Museianknutna doktorander i arbete med sitt avhandlingsprojekt kan nämligen uppfattas som lika effektiva sammanlänkare av museum och universitet som de redan disputerade.

Konklusioner och
rekommendationer...

Konklusioner och rekommendationer

Forskarskolan blev ursprungligen till och tog form dels som en reaktion på konkreta förhållanden inom museerna, dels utgående från de erfarenheter som inhämtades under verksamheten. Att man under några års tid och trots avsaknad av politiskt stöd har lyckats skapa en ny institution av detta slag kan med fog uppfattas som en stor framgång.

Vår konklusion blir att många goda resultat har uppnåtts:

- Doktoranderna har genomfört sin forskarutbildning. De har utgett och försvarat sina avhandlingar på ett fullt tillfredsställande sätt i sina respektive akademiska miljöer.
- Forskarskolan har utvecklat ett mycket relevant kulturhistoriskt och kulturarvsspecifikt forskarutbildningsprogram i vilket teoretiska, metodologiska och epistemologiska perspektiv kombineras på ett fruktbart sätt och i en form där både den individuella och kollektiva reflektionen bereds rum. Med en litet mer internationell vinkling kommer programmet att kunna fungera som en utmärkt grund för en framtida forskarskola inom området.
- Skolan är den första av sin typ i Sverige och har uppnått en hög status och god renommé.
- Forskarskolan har bidragit till att etablera en starkare koppling mellan forskning och museipraktik, både diskursivt och substantiellt (forskarvolymen), något som på längre sikt kan bidra till att synen på museernas roll i forskarsamfundet förändras
- Tvärvetenskapligheten tycks ha stärkt forskarskolan som forskarmiljö och bidragit till kvaliteten (och därmed ökat genomströmningen)
- Nordiska museet har fungerat berömvärt väl i rollen som huvudman
- Finansiärernas tilldelning av resurser garanterade forskarskolan en stabil ekonomisk grund. Medlen har använts planmässigt och på ett optimalt sätt.

Det mest positiva är att det har etablerats en så starkt tvärvetenskaplig miljö med god gruppdynamik och en trygghet som gjort att ingen har känt sig ensam. Skolan har skapat trygghet för doktoranderna, medan de största oklarheterna har gällt universitetens och museernas roller i förhållande till projektet. Det mest negativa är att kursernas profil är för nationell och således för litet internationell.

Som ett led i evalueringsprocessen ombads doktoranderna skriva ned de tre bästa och de tre mest problematiska omständigheterna under sin tid inom forskarskolan. Konklusionen av deras svar blir att doktoranderna positivt konstaterande att utan forskarskolan skulle det aldrig ha blivit fråga om några forskarstudier för deras del. Skolan hade en god struktur, var präglad av stort engagemang och en givande samvaro kring den gemensamma vägen in i det akademiska, gav ekonomisk trygghet under avhandlingsarbetet och en ständigt närvarande möjlighet till handfast hjälp. Den erbjöd den enskilda doktoranden ett solitt nätverk och en ny känsla av att vara forskarkompetent.

Bland det mindre positiva som framgick, men om vilket det inte nödvändigtvis fanns en koncensus, var att forskarskolan lade beslag på för många studiepoäng i förhållande till ämnesstudierna vid universitetet. Det upplevdes som inkonsekvent att det begärdes av doktoranderna att de inte skulle ha sin arbetsplats vid universitetet då det samtidigt fanns förväntningar på att de skulle bygga upp nätverk med universitetsforskarna. Dessutom upplevde sig en del ha fått för litet hjälp från forskarskolan då det gällde fördelningen av arbetstiden mellan egen forskning och museiarbete. Också de varierande grunderna för poängberäkning skapade osäkerhet, något som forskarskolan emellertid inte kan ställas till svars för. Den mest genomgående kritiken gällde att personerna i skolans ledning projicerade sina egna stora ambitioner och höga förväntningar på doktoranderna, att deras stora visioner verkade pressande. Samtidigt är det ändå så att det är den höga fackliga nivån som gett skolan dess stryka och anseende.

Målet med forskarskolans verksamhet har varit att höja kvaliteten på museernas forskning, skapa bättre samarbete mellan museer och relevanta universitetsorganisationer (etnologi, historia, konsvetenskap och arkeologi) och en yrkesmässig mobilitet mellan museer och universitet. Hur väl relationen fungerar mellan museum och universitet är i likhet med i hur grad doktorer uppfattas som önskvärda på museerna någonting fackspecifikt. Problemen är mindre inom arkeologi samt konst- och arkitekturhistoria.

Forscarskolans intention om att bygga upp ett nätverk mellan styrgruppen, de aktuella universitetsinstitutionerna, museerna och forskarskolans doktorander har delvis låtit sig förverkligas. En värdefull kontakt har etablerats som på längre sikt förhoppningsvis kan förstärkas, givetvis under förutsättning att den ömsesidiga viljan finns.

Förhoppningen att doktoranderna skulle avancera till chefspositioner och därefter anställa disputerade kan inte utvärderas i detta skede, men i doktorandernas självvärderingar är det inte önskan om en karriär som chef som får störst uppmärksamhet. På samma sätt kan det inte heller ännu utvärderas huruvida de förväntningar som funnits om att de forskarutbildade i framtiden skall ta initiativ till forskningsprojekt och förmedla samlingarnas forskningspotential till forskare utanför museerna kommer att infrias. Några nya idéer till gemensamma forskningsprojekt har ännu inte manifesterat sig. Forskar skolans utexaminerade doktorer upplever något av en dubbel alienation. De har inte blivit helt integrerade i den relevanta akademiska miljön och har i viss mån fjärmats från sin arbetsgemenskap vid museet. Doktorerna innehar en potential som brobyggare mellan universitet och museer, men det är viktigt att det på vardera hållet finns en lyhördhet för deras ambitioner att fungera i just den rollen.

Vi får avslutningsvis konkludera att museerna står inför nya krav på internationalisering och konkurrens. Såvida de vill slå vakt om sin legitimitet som kunskaps- och forskningsinstitutioner är frågan om kompetensutveckling central. Kunskapsproduktionen kommer i allt högre grad att utsättas för nationell och internationell evaluering. Vi vill därför starkt rekommendera inrättandet av en forskarskola på mer permanent basis (eller Ph.D.-skola) eller ett forskarutbildningsprogram som tar sikte på kulturarvssektorn. Detta fält representerar just den typ av en önskvärd förbindelse mellan arbetsliv och forskning som är i överensstämmelse med Bolognaprocessen.

Vi har noterat en strävan att etablera en skarp skillnad mellan å ena sidan museiforskning i betydelsen den forskning som äger rum vid museerna och i samlingar med sikte på utställningar och som är knuten till föremålen som kunskapsbärare och å den andra museologi, eller den forskning som sker utanför museerna, handlar om museernas verksamhet och publik och som bedrivs som kritisk kulturanalys. Att Nordiska museets forskarskola som vi nu utvärderar fokuserade på forskning i samlingarna, d.v.s. den forskning som utnyttjar de etablerade samlingarna som källmaterial, är utgående från den situation som var rådande inom museivärlden i Sverige en rimlig prioritering och avgränsning. Men i fortsättningen är ett bredare och mer inkluderande ämnesområde som täcker allt av relevans inom den museala sektorn att föredra framom en snävare fokusering på forskning i samlingarna. Vi uppfattar det således som viktigt att motsättningen mellan museiforskning och museologi i framtiden tonas ned eftersom den framstår som konstruerad, oändamålsenlig och ofruktbar.

Som redan framkommit förekommer i ett underlag för den fortsatta diskussionen kring forskarutbildningen inom musei- kulturarvssektorn fem olika modeller: en fortsättning på Nordiska museets forskarskola i

samma form, en ABM-forskarskola, en samnordisk forskarskola inom kulturarvssektorn, en självägande institution (Forskningsaktiebolag) och en universitetsbaserad forskarskola för kulturarvssektorn. Dessa modeller presenterades för 24 personer och rapporten konkluderar att majoriteten av de tillfrågade ställer sig positiv till en modell som är specifikt inrättad för att svara mot museernas premisser och behov, dels som en möjlighet att lyfta fram museerna som forskningsinstitutioner, dels som en möjlighet för kompetensutveckling inom sektorn.

Vi förstår hur man tänker men vill samtidigt betona de risker som är förknippade med att uppfatta museiforskningen som säregen och inte möjlig att integrera med den forskarutbildning som ges vid universitetet. Man riskerar nämligen att det etableras en A-forskarutbildning vid universitetet för de mest meriterade med de bästa avhandlingsprojekten och en B-utbildning inom kulturarvssektorn för museianställda som utväljs på andra än vetenskapliga kriterier. Jämlikhet uppnås sällan genom särbehandling.

Därför kunde ett alternativ vara ett tvärvetenskapligt forskningsprogram vid ett eller flera universitet som utbildar forskare för kulturarvssektorn. Programmet skulle utvecklas tillsammans av museiorganisationer och universitetsfolk. Detta program skulle utgöra en viktig mötesplats mellan doktorander som fortsätter sina studier direkt från grundutbildningen och doktorander som har en erfarenhet av arbete inom kulturarvssektorn. Hur denna blandning, och därmed kontaktlänk mellan universitet och museum, konkret kan åstadkommas är en fråga som tål att dryftas, men måhända vore det tillräckligt om relevant arbetslivserfarenhet räknas som merit vid ansökan.

Vidare kan man fråga sig om forskningsbehovet inom kulturarvssektorn är förenligt med museernas önskemål om individuell kompetensutveckling. Frågan är närmare bestämt om det är viktigt att ha en särskild forskarutbildning inom kulturarvssektorn och om den skall vara öppen enbart för anställda. I så fall är det fråga om ett slags vuxenutbildning eller fortbildning i stället för en akademisk grundutbildning. Kanske finns det inom museerna behov av en bredare forskningsförankring av alla aktiviteter liksom också ett behov av att ompröva den rådande restriktiva inställningen till att anställa ny redan forskarutbildad personal, vilket vore en mycket billigare lösning för museerna.

Det råder inget tvivel om att det fortsättningsvis bör göras en tung insats på att utbilda forskare innanför musei- och kulturarvssektorn. Behovet är stort och växande. Utifrån det intryck vi bildat oss anser vi att nya insatser och initiativ bör:

- Bevara kopplingen till avnämarna
- Bli mer internationellt orienterad
- Inbegripa fler institutioner än museerna – gärna hela kulturarvssektorn
- Undvika en polarisering mellan museiforskning och museologi
- Utarbeta en realistisk version – vilken typ av akademiker skall man vara
- Överväga om det är möjligt att gestalta forskningsresultaten på alternativa sätt i förhållande till en traditionell avhandling
- Befrämja en mångdimensionell och kontinuerlig växelverkan mellan museer/minnesorganisationer och universitet.

København och Åbo den 15 december 2008

Lene Otto

Nils Erik Villstrand

